

УДК 8(09)883
DOI: 10.32342/2523-4463-2018-2-16-23

Н.Л. ЮГАН,
*доктор філологічних наук,
доцент підготовчого відділення
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
професор кафедри української мови та слов'янської філології
Приазовського державного технічного університету*

МЕЛОДРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ТА ПРИЙОМИ У П'ЕСАХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ДРАМАТУРГІВ

У статті проаналізовано мелодраматичні засоби та прийоми, які використовуються у п'єсах українських драматургів 10–20-х рр. ХХІ ст. Мелодрами, які б витримувати жанровий канон, сьогодні рідкісні. У сучасній драматургії відбувається взаємозбагачення і взаємовплив мелодрами та комедії, трагікомедії, фарсу. Оскільки сучасна комедіографія активно вбирає в себе такі ознаки фарсу, як неправдоподібні парадоксальні ситуації, численні перебільшення, фізичний гумор, зумисне використання абсурду та перебільшена стилізація, це свідчить про те, що, з одного боку, мелодрама «розчиняється» у споріднених жанрах – комедії та фарсі, а з іншого – намагається зберегти себе, модифікуючи жанрову структуру.

Ключові слова: сучасна українська драматургія, мелодрама, комедія, трагікомедія, фарс.

В статье проанализированы мелодраматические средства и приёмы, используемые в пьесах украинских драматургов 10–20-х гг. ХХІ в. Мелодрамы, которые выдерживают жанровый канон, сегодня редки. В современной драматургии происходит взаимообогащение и взаимовлияние мелодрамы и комедии, трагикомедии, фарса. Поскольку современная комедииография активно впитывает в себя такие признаки фарса, как неправдоподобные парадоксальные ситуации, многочисленные преувеличения, физический юмор, нарочитое использование абсурда и преувеличенная стилизация, это свидетельствует о том, что, с одной стороны, мелодрама «растворяется» в родственных ей жанрах – комедии и фарсе, а с другой – пытается сохранить себя, модифицируя жанровую структуру.

Ключевые слова: современная украинская драматургия, мелодрама, комедия, трагикомедия, фарс.

Жанрова палітра української драматургії початку ХХІ ст. надзвичайно різноманітна. Жанровий пошук на сучасному етапі її розвитку, на думку літературознавців, значно активізувався: українська драма зараз стає «плідною жанровою лакунною та поглиблює різні жанрово-стильові модули» [1, с. 279]. Як зазначає відомий український теоретик О.А. Галич, «у театральному мистецтві ХХ ст. мелодрама у чистому вигляді майже не зустрічається, проте мелодраматичні засоби та прийоми можна помітити в інших драматургічних жанрах» [2, с. 323]. Постає питання про звернення до жанру мелодрами українських драматургів початку ХХІ ст., а також про особливості використання мелодраматичної поетики у творах різних жанрів драматургії на сучасному етапі розвитку української літератури.

Об'єктом нашого аналізу стали твори Н. Максимчук «У всьому винен гороскоп» (2014), О. Мардана «Ніч Святого Валентина» (2013), «Аншлаг (Історія одного замаху). Сумна комедія» (2013), А. Наумова «Надто ранений звір» (2014), «Пацієнтка найкращого хірурга» (2014), «Допит з легкою пристрастю» (2014), «Ліки від Майї» (2015), «Позаштатний син» (2015), О. Погребінської (Хребтової) «Осінні квіти» (2009), О. Щирби, В. Сердюка «Танго

втрюх» (2017) [3–12]. Усі ці п'єси єднає любовна тематика та проблематика, гостра інтрига, перебільшена емоційність у прояві почуттів головних героїв. Їм притаманні яскрава видовищність та складні сценічні ефекти. Гострі ситуації у цих п'єсах виникають здебільшого внаслідок складних обставин минулого героїв, вони пов'язані з раптовим узнаванням або розвінчуванням когось або чогось. У творах вчинки персонажів не є достатньо мотивованими, логічно зумовленими чи виправданими. Саме такі риси притаманні мелодрамі як літературному жанру [2, с. 323–324; 13, с. 315; 14, с. 54].

Треба зазначити, що мелодраматична основа названих п'єс раніше не вивчалася. Більш того, крім твору О. Погребінської «Осінні квіти», інші драматургічні тексти не були предметом наукового аналізу У статті Н.В. Веселовської було досліджено психологічний стан головної дійової особи п'єси О. Погребінської Вілени крізь призму її думок, дій та вчинків, які засвідчують деструктивну поведінку та соціальну дезадаптацію з тенденцією до психологічної смерті. У роботі також розглянуто особливості сюжетобудови цієї п'єси [15].

Мета нашої роботи – проаналізувати мелодраматичні засоби та прийоми, які використовуються у п'єсах українських драматургів 10–20-х рр. ХХІ ст.

У сучасній теорії літератури під жанром «**мелодрама**» розуміється драматичний твір, якому притаманна гостра інтрига, духовний та чуттєвий світ героїв розкривається в яскравих емоційних обставинах на основі контрастів (добро і зло, любов і ненависть), дія супроводжується трагічними сценами та закінчується «щасливим кінцем». В. Волькенштейн визначає мелодраму як «драму раптових гострих сценічних ситуацій, що позбавлена побутової та психологічної деталізації» [16, с. 155].

Саме такою виявляється п'єса А. Наумова «Пацієнтка найкращого хірурга» (2014). Автор називає твір «комедією-мелодрамою».

Комедійний сюжет починається з трагічної події: на пішохідному переході журналістці Вікторію збиває водій напідпитку. Вона потрапляє до столичної лікарні з численними травмами, а водій зникає з місця події. Про все це ми дізнаємося з розмов Вікторії зі старшою медсестрою Лідією Миронівною, її другом Владом Матвійчуком та подругою Светкою, а згодом і зі слідчим Борисом Борисовичем Боржком. Прекрасна Вікторія опиняється у віп-палаті, яка для неї безкоштовна. Місце події відіграє функцію побудови сюжету: «*Сцена представляє собою шикарно обладнану лікарняну палату на одного пацієнта. Телевізор, ноутбук, холодильник, автомат для приготування кави. Кондиціонер. Два зручні м'які крісла. Стіл і стільці. Картини на стінах. Свіжі троянди у вазі. Біля ліжка для хворого – різноманітні прилади для повноцінного лікування*» [9]. Старша медсестра та інший медперсонал здивований поведінкою кращого хірурга клініки Ігоря Олексійовича Білозіра: тим, що він розміщує незнайомку в найкращій палаті та особисто опікується нею. Так зав'язується нехитра інтрига. З таємних розмов Білозіра з рідним братом Ромою ми здогадуємося, що саме брат «найкращого хірурга» напідпитку збив нову пацієнтку лікарні. Докори сумління через злочин брата, намагання врятувати рідну людину, яка має двох малолітніх дітей, приводять до того, що Білозір приділяє Вікторії більше уваги, ніж іншим своїм пацієнтам, та невдовзі закохується у красиву білявку. Серце жінки виявляється порожнім, бо її друг Влад живе зі своєю дружиною і не поспішає розлучатися заради «кохання» з Вікторією.

Паралельно цій любовній сюжетній лінії у п'єсі розвивається ще одна історія справжнього кохання: старша медсестра Лідія Миронівна виказала свою прихильність слідчому, який веде розслідування злочину. Інтерес виявився взаємним. Слідчий Божко вмilo розслідує наїзд на Вікторію: він дізнається марку та колір машини, а невдовзі – ім'я та прізвище злочинця. У відчаї Ігор Олексійович зізнається у всьому Вікторії. Розуміючи переживання хірурга, який врятував її життя та здоров'я, кохаючи його, жінка забирає заяву з поліції. Фінал – характерний для мелодрами «хепі енд».

У творі присутні й інші риси жанру мелодрами: нескладна інтрига, перебільшена емоційність у діях та висловлюваннях персонажів, протиставлення позитивних та негативних героїв, усі дії пропускаються через призму почуттів, пристрасті. Другорядні герої цієї п'єси не поглиблюють головний конфлікт. Характери тут однобічні та неглибокі: кожен герой наділяється одним чи двома рисами: Вікторія красива та чуттєва жінка, Білозір – нежонатий чоловік та найкращий хірург клініки, Лідія Миронівна – гарний спеціаліст у своїй справі, то-

вариська та уважна до пацієнтів людина. Комедія-мелодрама А. Наумова позбавлена психологічної деталізації.

Мелодрамою також можна вважати п'єсу сучасних українських драматургів Оксани Щирби та Володимира Сердюка «Танго втрюх» (2017). Треба одразу зауважити, що цей драматургічний твір створений на основі однойменної повісті О. Щирби. Така творча переробка позначилася на тому, що у п'єсі з'явився позасценічний персонаж – «Голос». Цей персонаж має 27 реплік. Він розповідає про минуле героїні та сьогодення, про думки, почуття та мрії, про те, що відбувається довкола та в душі героїні. Іноді за допомогою цього героя описується місце події. При цьому дія уповільнюється, інформація подається не через монологи та діалоги героїв, як це притаманне драмі.

Сюжет п'єси схожий на типовий сюжет «жіночого роману». Тут наявна гостра інтрига, яка ґрунтується на минулому, на трагічній помилці героїні, а потім на таємниці впізнавання правди.

Дія п'єси відбувається у Львові. Діючих персонажів у творі небагато: Марина (самотня літня жінка, за 60), Ігор (кохання усього життя Марини), Наталка (племінниця Марини), Сашко (дорослий син Ігоря) та дід Максим. Із монологів Марини, її діалогів з Наталкою та за допомогою інформації від Голосу читач та глядач довідується про сумну історію особистого життя героїні: молода викладачка університету Марина була дуже приваблива, мала у свій час багато залицяльників, але не змогла розгледіти справжнє кохання. Її студент Ігор був яскравою особистістю, він палко кохав Марину, пропонував їй руку та серце, але, не отримавши чіткої відповіді, був змушений поїхати працювати за кордон. Марина відмовилася їхати з ним: вона не хотіла змінювати своє звичне життя заради когось. Минав час, але справжнього кохання вона так і не змогла зустріти. Самотня літня жінка тишила себе лише спогадами про Ігоря, про його палке шалене кохання, про втрачені можливості побудувати справжні відносини та створити родину.

Нашу героїню відвідує лише племінниця Наталка, яка іноді ходить з тіткою на танці на той танцмайданчик, де колись зустрічалися й танцювали Марина з Ігорем. Танцюючи, героїня занурюється у свої спогади. Одного разу вона начебто бачить коло майданчика Ігоря. Від потрясіння героїня втрачає свідомість та потрапляє до лікарні. Тут Марина остаточно розуміє, що їй ніхто, крім Ігоря, не потрібен.

Одного разу Наталка принесла тітці книгу, яка привернула її увагу: сюжет роману, у якому були наведені особисті листи двох коханців, нагадав їй про історію, які розповідала тітка Марина про Ігоря. Марину поглинув сюжет роману. В ньому Ігор розповідав про їхні стосунки, публікував її листи, але чомусь у творі були й такі листи, які вона не писала.

Марина з Наталкою починають розслідування. У Києві вони знаходять автора книги, ним виявляється син Ігоря Сашко. Молода людина розповідає про особисте та родинне життя свого батька: про нещасливе кохання з його матір'ю, про її смерть, про намагання Ігоря знайти свою кохану, про жакливу аварію, яка відібрала здоров'я та пам'ять. Марина поспішає до лікарні на зустріч з Ігорем: але той не впізнає жінку. Марина розчарована. З часом нічого не відбувається: пам'ять до чоловіка не повертається. Жінка приїздить до Львова. А з Сашком залишається Наталка: вона знайшла своє справжнє кохання. Одного разу на танцмайданчику Марина раптом бачить свого Ігоря. Саме тут під звуки танго до Ігоря повертається пам'ять та любов до Марини. П'єса має щасливий фінал, такий характерний для жанру мелодрами.

Сюжет цього твору мелодраматичний, а вид пафосу – пафос сентименталізму. Не всі дії головних персонажів достатньо мотивовані та глибоко психологічно обґрунтовані. Як у класичній мелодрамі, у найбільш почуттєвих епізодах твору лунає музика (танго, блюз), головні герої танцюють, на танцмайданчику відбуваються важливі для розвитку дії події, з ним пов'язані кульмінація та фінал трагікомедії.

Любовний конфлікт покладений в основу комедій Н. Максимчук «У всьому винен гороскоп», А. Наумова «Позаштатний син» та «Допит з легкою пристрасстю».

Написана у 2014 р. п'єса «У всьому винен гороскоп» Наталії Максимчук входить до другої збірки її драматургічних творів під назвою «Сон».

У цій веселій комедії чотири подруги намагаються розібратися у своїх любовних та сімейних стосунках. Вони доходять висновку, що для того, щоб створити міцну родину та не

втратити з часом почуття, чоловік та дружина повинні підходити один одному за гороскопом. При цьому дівчата, які стикнулися зі зрадами, відсутністю поваги з боку своїх других половинок та психологічним тиском, не враховують впливу на міжособистісні стосунки побутових проблем, психологічних особливостей поведінки різних людей, виховання на становлення характеру кожної особистості.

Віра не може бути щасливою з Костею, бо чоловік не розуміє, що повинен одружитися на жінці, яка народила йому дочку Оленку. До того ж молода родина мешкає разом з мамою дружини, яка втручається у їх особисті стосунки. У результаті Костя починає любовний зв'язок з Аллусіком та залишає Віру. Наталка не знаходить щастя у родинних стосунках з Миколою, який не розуміє психологічний стан дружини, що перебуває у декретній відпустці з двома дочками. Він дозволяє собі жбурнути чашку в кохану жінку, контролює всі її витрати, не допомагає у домашніх справах та вимагає обслуговувати себе у побуті. Вероніка не може створити родину, вона має за своїми плечима вже кілька розлучень. А Олександра (Шура) не хоче серйозно замислюватися над стосунками з чоловіками та й не збирається виходити заміж.

Згідно з поетикою мелодрами комедія закінчується «хепі ендом»: Костя зізнається у коханні Вірі та пропонує їй руку та серце; Микола починає розуміти потреби своєї дружини Наталки; Вероніка та Шура знаходять своє справжнє кохання. У фіналі всі розуміють: гороскоп не дуже впливає на стосунки між люблячими людьми.

П'єсі притаманні такі особливості, як перебільшена емоційність у проявах почуттів, однобічні, неглибокі характери, у розв'язці та фіналі твору лунає музика, герої танцюють. Комедійні риси у творі органічно поєднуються з мелодраматичними.

П'єсу А. Наумова «Позаштатний син» (2015) можна вважати комедією положень. З арсеналу художніх засобів та прийомів мелодрами Наумов використав такі, як щасливий фінал, розвиток сюжету за рахунок винахідливості героїв протидіючих таборів, однобічні та неглибокі характери (вподобання героїв один одному немотивовані).

Головними героями комедії стають Борислава – актриса місцевого театру та її племінниця Оленка; Маракута – металургійний магнат, та його син Френді; аспірант Олег та донька багатого стоматолога Віта. Усі герої перебувають у пошуках любові та родинного щастя. Але кожен з них не впевнений у тому, що партнер йому підходить та що він має чесні та щирі наміри. Для перевірки почуттів своїх других половинок герої вдаються до обману: Борислава видає себе за сестру-близнючку актриси, яка приїхала з Канади зі своєю дочкою Елен (це племінниця Борислави Оленка). Олег міняється ролями з Френді. Коли герої впевнюються у правильності свого вибору, вони розповідають правду. Утворюються три щасливі пари: Маракута – Борислава, Олег – Оленка, Френді – Віта.

Комедії з елементами сатири А. Наумова «Допит з легкою пристрасстю» (2014) притаманні повчальність, дидактичність, яскрава видовищність, надзвичайно гостра інтрига, поділ персонажів на негативних та позитивних. Читачу здається, що такого гострого родинного конфлікту не може бути у дійсності, що він надуманий, але у фіналі стає зрозуміло, що все було зроблено задля коханої дівчини. Таким чином, наприкінці п'єси читач та глядач вистави переконується, що перед ним не сатирична драма: конфлікт твору має мелодраматичні ознаки.

На родинному святі Солодьків (потомствених прокурорів) близькі та гості поминають загиблого голову родини Павла Терентійовича Солодька і відзначають призначення на керівну посаду до прокуратури його сина Андрія. За столом збирається сім'я: мати молодого прокурора – Клавдія Михайлівна, Петро Михайлович – його дядько, воєнний прокурор, Ада – дружина Петра Михайловича, та впливові посадовці: проректор юридичного університету Іван Опанасович, «важна персона із прокурорських» Олександр Олександрович, людина з адміністрації Волобуєнко. Мати Андрія та поважні гості розповідають, як вони «допомогли» молодій людині отримати «червоний» диплом та влаштуватися на «тепле» місце у прокуратурі. Усі вимагають від Андрія публічної красномовної подяки за їхню працю.

Молода людина разом з друзями – колегами з прокуратури Ліною та Бодіком – влаштовують допит присутнім та вимагають від них правди: визнання наявних у Андрія здібностей та здобутих чесним шляхом знань. П'єса стає сатиричною. І хоча Олександр Олександров-

вич дає високу оцінку цим провокаційним діям молодого прокурора («*продовжимо розмову на тижні <...> Не виключено, що я тебе заберу своїм першим помічником. В будь-якому випадку на тебе чекає блискуча кар'єра*» [6]), герою зрозуміло, що з прокуратурою йому доведеться попроситися.

У кінці твору головний герой зізнається Ліні: він хотів довести саме їй, що не має нічого спільного з корупційною системою та родинними зв'язками, які намагалися перетворити чесні наміри юного прокурора на злочин і перед суспільством, і перед законами моралі та порядності. Андрій дізнався, що саме зрада його матері з проректором призвела до смерті батька: і мова йде не про вбивство, як говорить офіційна преса, а про самогубство через втрату честі. І тут виникають паралелі з трагедією В. Шекспіра «Гамлет».

«Любовні трикутники» покладені в основу деяких трагікомедій сучасних українських драматургів (О. Марданя «Ніч Святого Валентина», «Аншлаг», А. Наумова «Надто ранений звір» та «Ліки від Майї»). Попри те що у всіх цих творах немає щасливого фіналу, притаманного для жанру мелодрами, автори при створенні п'єс використовують мелодраматичні засоби та прийоми.

О. Мардань, заслужений діяч мистецтв України, автор понад 20 оригінальних п'єс та сценаріїв, у 2013 р. написав п'єсу «**Ніч Святого Валентина**». Постановки п'єси у 2014 р. здійснили Харківський академічний російський драматичний театр імені О.С. Пушкіна (реж.-постановник А. Лебедь), Дніпропетровський державний телевізійний театр (реж.-постановник В. Денисенко), Одеський ТЮЗ імені М. Островського (реж.-постановник А. Маслов). Така увага до романтичної п'єси О. Марданя говорить про те, що тема любові та самотності та показ внутрішніх конфліктів жінки турбують наших сучасників більше, ніж будь-які фантастичні та історичні перипетії.

Як зазначив у своїй рецензії на антрепризу в Дніпропетровському державному телевізійному театрі критик А. Тулянцеv, перед нами типова мелодрама [17]. Але треба додати, що цей мелодраматичний сюжет не має щасливого фіналу – мелодрама перетворюється на трагедію.

Хронотоп твору – День святого Валентина – передбачає, що заради кохання чоловіка та жінки може здійснитися будь-яке бажання. Але справа в тому, що в багатому заміському будинку кохання давно вже не живе. Він і Вона – чоловік і дружина, разом 20 років, у них є дочка, яка навчається в Америці. Раніше дружина виховувала дочку, а тепер почувається нікому не потрібною. Тому Вона запропонувала Йому в День святого Валентина гру в «знайомство». Але ця гра ні до чого не призводить: дружина образилася на те, що чоловік купив лілії, які вона не любить, а взагалі він не звертає на неї увагу і навіть не ревнує. Сварка закінчується тим, що чоловік їде шукати бабусь, які продають проліски, щоб догодити коханій та зняти напругу, яка виникла між ними.

Жінка хоче викликати ревності: телефонує до агентства, що пропонує «хлопчиків за викликом», і просить прислати стриптизера. Незабаром приходять чоловік років сорока з букетом пролісків. Жінка запрошує його в будинок і пояснює: потрібно просто посидіти, випити кави, щоб чоловік застав її з ним та приревнував. Але скоро з'ясовується, що це не «хлопчик за викликом». Налякана жінка бере ніж, але чоловік заспокоює її: «*Саша, ти мене не впізнаєш? Це ж я, Валя Горецький! У паралельному класі вчився*» [4]. Жінка смутно пригадує його. Валентин каже, що дізнався адресу від однокласниці, з якою Саша спілкується в Інтернеті. Він їде у справах і зійшов з поїзда в її місті. «*Валя, чому? Адже ми зі школи не бачилися*». – «*Тому і заїхав, що не бачилися. Так життя пройде – і не поговоримо*» [4].

Розмова господині та гостя стає надалі відвертішою. Саша розповідає про своє життя: «*Зі мною щось останнім часом ... Все так, і все не так. Якщо мене не буде – нічого не зміниться*» [4]. Вона читає вірші, які сама написала: «*Загубилася собака на ім'я Саша*» [4]. Валентин пропонує їй сюжет роману – про хлопчика, який любив однокласницю, але боявся про це зізнатися. Одного разу він підкинув їй на балкон проліски, а вона не зрозуміла, хто це зробив. Закінчили школу – він поїхав в інше місто, вона вийшла заміж. «*А далі було життя. У кожного своє. Тільки вона про нього не пам'ятала, а він не міг її забути*» [4]. Саша критикує сюжет за відсутність яскравого фіналу. І чує у відповідь різке: «*Роздягайся!*» – «*Навіщо?*» – «*Для яскравого фіналу!*» [4]. Валентин зізнається, що любов до Саші зла-

мала йому все життя. Він кличе її із собою, але жінка не може змінити своє життя так різко. Валентин покидає будинок (говорить, що поїде в аеропорт, щоб сісти на літак).

Саша залишається одна. Вона шукає сережки, які просила привезти дочка, і не знаходить їх. Олександрі здається, що їх обікрали. Чоловік допитується, хто був у будинку, і вона розповідає йому про Валентина. Виявляється, крадіжки не було (чоловік прибрав сережки в сейф), але він вирішує, що в будинок приходив кілер. Саша телефонує подрузі, яка нібито дала її адресу, і та говорить, що Валентин Горецький загинув два роки тому.

Спочатку він вирішує, що невідомий назвався ім'ям загиблого, а потім підозрює, що дружина заснула – і нічний гість їй просто наснився. Саша намагається довести, що Валентин був насправді. Вона згадує про принесені їм проліски, але не знаходить їх і звинувачує чоловіка в тому, що він викинув їх, помстившись таким чином за лілії. Вона намагається знайти хоч якесь підтвердження реальності Валентина, кричить: «Він був, був!» [4]. Чоловік йде спати, а жінка бігає в істеричі по кімнаті, випиває вино (келих, куди чоловік підсипав із самого початку святкового вечора порошок), бере ключі від машини і виходить з дому. Лунає голос автора: «На під'їзді до аеропорту машина, злетівши з обмерзлої дороги, врізалася в дерево. Експертиза встановила, що жінка заснула за кермом» [4].

Типова мелодраматична ситуація (поява нареченого з минулого, який намагається змінити життя Саші та надати йому нового сенсу) у п'єсі Мардана не знайшла типового щасливого фіналу. Виявилось, що чоловік Олександрі насправді їздив до коханки та ще й підсипав дружині снодійне, що за роковим збігом призвело до загибелі дружини. Сентиментальні реакції жінки на сюжетні ситуації та на ставлення до неї чоловіка, її перебільшена емоційність насправді виявляється правдивою та реалістичною. Як у класичній мелодрамі, у п'єсі головні епізоди супроводжує музика: вона вмикається героями на романтичному побаченні та лунає у найбільш чуттєвих епізодах.

О. Мардань дає п'єсі «**Аншлаг (Історія одного замаху)**» (2013) підзаголовок «Сумна комедія». У квітні 2013 р. за цією п'єсою відбулися дві прем'єри: у Київському театрі «Слон» та в Одеському ТЮГ.

Дія п'єси відбувається у театрі. До художнього керівника столичного театру приходять відомий у місті, успішний, заможний бізнесмен. Він розповідає, як випадково, через поломку машини, опинився в театрі і, подивившись спектакль, зрозумів, що хотів би зануритися у світ театру, жити на сцені. Він пропонує художньому керівникові зробити постановку за своїм сюжетом для двох дійових осіб, з ним самим у головній ролі. Не будучи професійним актором та хоча б великим театралом, він хотів би грати в парі з найкращою драматичною актрисою кожного дня протягом року і готовий оплатити всі витрати по проєкту та добудувати малу сцену для театру.

Художній керівник радий пропозиції, він запрошує для відбору трьох актрис, кожна з яких повинна показати імпрровізацію про любов з першого погляду. Ми бачимо гру двох актрис, бізнесмен вибирає третю – ту, що навіть не грала, але яку він нещодавно бачив у виставі. Не випадково, що п'єса, у якій грала дівчина, – «Чайка» А. Чехова. Сюжет «Чайки» про нещасливе кохання та самогубство Треплева надалі починає проєктуватися на дії, які відбуваються на сцені та поза нею.

Здавалося б – це просто примха, каприз багатії людини, що має в житті все: бізнес, будинок, сім'ю, яхту, літак і навіть власний острів. Але з розмови бізнесмена з художнім керівником, з діалогів з актрисами ми розуміємо, як самотньо на душі у цієї зовні успішної людини, як порожньо і сумно. Діалоги Костянтина Георгійовича з Надею на сцені дезавуюють деякі вчинки бізнесмена, розповідають про травми дитинства, показують його самотність та важкий психологічний стан.

Задум вдається, антреприза стає популярною, збирає повні зали. Аншлаг – усі квитки продано на місяць вперед. Кожен день зустрічаючись на сцені і граючи варіації на тему кохання, бізнесмен неминуче закохується у свою талановиту партнерку, цікаву жінку з непростим характером і складною долею. Він пропонує їй стати ближче, разом полетіти на його острів, але вона дякує та відмовляється. Це стає для нього ударом. Чергова вистава скасовується через відсутність головного героя. Він не прийшов, але передав героїні записку, яку вона читає в тиші перед порожнім залом. Як ми розуміємо, це прощальний передсмертний лист.

П'єса «Аншлаг» не має щасливого кінця, але сюжет її мелодраматичний, пафос близький до сентиментального. Гостра інтрига, перебільшена емоційність героя, поверхнева психологічність твору нагадує нам класичні мелодраматичні твори. Самогубство бізнесмена недостатньо мотивоване: персонаж не боровся за своє кохання, із самого початку не вимагав від актриси прихильності до себе, трагічний вчинок не обумовлений характером героя.

П'єса **А. Наумова «Надто ранений звір»** (2014) увійшла до збірки «Парадиз у родинному пеклі». Сімейне щастя опинилося під загрозою з появою людини з минулого. Почуття хазяйки дому мають витримати несподіване випробування.

У дім до родини Ольги та Михайла приїздить друг їх дитинства Костя (якого усі звикли звати Кісточкою) з дорослою дочкою Заєю. Родина не багата, як ми бачимо з опису будинку та розмов чоловіка та дружини: *«Простора вітальня у приватному будинку, обставлена переважно старими меблями, знайшлося місце навіть дубовій скрині ручної роботи. На стінах – півтора десятка ікон, що надає вітальні якоїсь патріархальної застигlosti у часі»* [8]. Разом з ними мешкає мати Ольги Марія Василівна та їхня дочка – студентка престижного економічного університету.

Костя – дуже впливовий бізнесмен, а Зая – талановита художниця. Цей приїзд спричиняє справжній переполох у житті та душах героїв. Ми дізнаємося родинну таємницю: Ольга та Костя палко кохали один одного, на заваді їх щастю стала мати дівчини та невеликий зріст жениха. Родина Ольги вважала Костю поганою парою для дочки, і перш з все через цей зовнішність.

Кохання юності спалахує знову. Але герої намагаються стримати себе. Кульмінаційною у творі стає сцена, коли Ольга та Костя обговорюють портрет Ольги, який намалювала Зая:

«Костя. Я тобі вже зізнавався – ти мене все ще кохаєш.

Ольга. А я тобі у відповідь зауважувала, що твоя впевненість занадто бізнесова.

Костя. Життя навчило навіть до почуттів ставитися обачливо. А перший урок надала саме ти.

Ольга. Так вийшло, на жаль. Нелогічно, але що вдієш?

Костя. Найбільш небезпечні рани завжди завдаються нелогічно. <...>

Ольга. А я сама собі вибрала поразку. Завглибшки з ціле життя, здається.

Костя. Співчуваю.

Ольга. І все?

Костя. Можу реквієм замовити.

Ольга. А ти жорстокий.

Костя. Як будь-який надто ранений звір.

Ольга. Ти приїхав помститися?

Костя. Не знаю. Але я не міг не приїхати.

Ольга. Я одразу здогадалась. Хоча й розраховувала на дещо інше.

Костя. Я теж.

Ольга. Мабуть, час не всі рани заживлює.

Костя. Інколи навіть розпалює, як бачимо.

Ольга. Хочеш обійняти мене?

Костя (після паузи). Ти гарно вийдеш на портреті у Заї.

Ольга (дещо відсторонено). На портреті?

Костя. На портреті» [8].

Фінал п'єси несподіваний та трагічний: замість своєї колишньої коханої Ольги Костя забирає із собою її дочку Лесю, яка, з одного боку, дуже схожа на мати, а з іншого – до нестями закохалася в нього. Ольга раптово помирає. У Михайла та Марії Василівни залишився тільки портрет Ольги, намальований Заєю. Ціна помилки молодості та зради самої себе стала непомірно високою.

У цьому творі спостерігаються такі мелодраматичні особливості, як зв'язок гострого конфлікту теперішнього з таємницею минулого, сценічні ситуації позбавлені побутової та психологічної деталізації.

Необхідно зазначити, що ця робота А. Наумова викликала неабияку зацікавленість у творчих колах. 28 листопада 2016 р. в рамках проекту Академії творчості «АМПЛУА»,

Нового театру на Печерську і Києво-Могилянського театального центру «Пасіка» була здійснена постановка твору в Новому драматичному театрі на Печерську (режисер – А. Гуннішев).

У трагікомедії **А. Наумова «Ліки від Майї»** (2015) Антон шукає розраду від нещасливо-го кохання з Майєю та від втечі її як колишньої дружини до свого найкращого друга Еріка. Антон – талановита людина, він має гострий розум, почуття гумору та невелику зарплату. Ерік – бізнесмен з великими статками. Він вміє догоджати коханій жінці, стати для неї надійним фінансовим тилом.

Антон не може зацікавити симпатична подружка Майї – Лялечка, він штовхає дівчину в обійми сусіда Петровича. Лялечка намагається допомогти Антону: вона вигадує страшний діагноз для молодої людини та переповідає його колишній дружині Майї. Хоча Майя і почуває провину перед Антоном, вона не збирається повертатися у родину. Ерік намагається відкупитися від друга дитинства грошима. Антон не витримує напруження і чинить спробу самогубства: намагається перерізати собі вени за допомогою армійської бритви Петровича. Фінал залишається відкритим: читач не може однозначно сказати, чи залишився Антон живий.

Любовна тематика та проблематика розкривається у таких жанрах сучасної української драматургії, як фарс та фарс-фантазмагорія.

«**Осінні квіти (комічна драма)» О. Погребінської** у перекладі з російської мови Я. Верещака (2009) була опублікована в журналі «Дніпро» [18]. За жанровими особливостями ця драма – фарс.

Сюжет «комічної драми» спочатку розвивається як класична мелодрама. Перед нами любовний трикутник: корінна киянка Вілена 37 років, її громадянський чоловік Костя, чиновник високого рангу, 47 років та молода людина Сашко, 20 років, який приїхав з Дніпропетровська вчитися у медичному університеті на лікаря-психіатра. Вілена, за її словами, до нестями кохає Костю, але при цьому бажає отруїти його ціаністим калієм. Вілені життєво необхідний Сашко як людина, яка буде опікуватися нею, доглядати та годувати до старості. За цю послугу жінка ладна переписати на Сашка свою квартиру.

Герої познайомилися дивним способом: Сашко дав оголошення до газети про те, що бажає доглядати літню людину за спадщину, на цей запит відреагувала зовсім не стара Вілена. Незабаром Сашко оселився у квартирі з Віленою та її громадянським чоловіком Костею. Вони утворюють шведську родину. Читач чекає на розвиток любовної лінії – конфлікт у класичному любовному трикутнику. І його сподівання виправдовуються лише частково. Вілена говорить, що без Сашка вона не може жити, але цю заяву потрібно розуміти буквально: Сашко повинен забезпечувати родину їжею та продовольчими продуктами, бо з його появою Костя перестає працювати, і вони з Міленою більше не виходять з кімнати назовні.

У Новорічну ніч Сашко намагається перевести стосунки з жінкою у любовну площину. Після фізичної близькості молода людина спонукає жінку вийти з квартири та почати нове життя. Але вона відмовляється. Сашко вирішує покинути цю божевільну парочку, але перед виходом випиває каву з чашки Кості – вона виявляється отруєною. Сашко помирає. Костя та Мілена зізнаються один одному в коханні та залишаються у замкненому просторі квартири.

Мелодраматичний сюжет розвивається у фарсову кульмінацію та розв'язку. По ходу п'єси однолінійні та неглибокі характери набувають психологічної неоднозначності. Їхні дії стають усе більше і більше внутрішньо мотивовані. Герої виявляються носіями акцентованих характерів, бо в них є таємниці народження та життя, їхні долі та внутрішній світ зламані соціальними катаклізмами 1990-х років, герої не можуть знайти себе у сучасному суспільстві.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що в українському театральному мистецтві 10–20-х рр. XXI ст. експеримент з жанрами йде без глобального відриву від класичної традиції української драматургії. Сучасні драматурги звертаються до популярного з XIX ст. жанру мелодрами, а мелодраматичні засоби та прийоми у поєднанні з різними жанровими домінантами утворюють нові гібридні жанрові форми.

Мелодрами, які б витримувати жанровий канон, сьогодні рідкісні. В сучасній драматургії відбувається взаємозбагачення і взаємовплив мелодрами та комедії, трагікомедії, фарсу. Оскільки сучасна комедіографія активно вбирає в себе такі ознаки фарсу, як неправдоподібні парадоксальні ситуації, численні перебільшення, фізичний гумор, зумисне використання абсурду та перебільшена стилізація, це свідчить про те, що, з одного боку, мелодрама «розчиняється» у споріднених їй жанрах – комедії, фарсі, а з іншого – намагається зберегти себе, модифікуючи жанрову структуру.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є вивчення інших жанрових модифікацій у сучасній українській драматургії.

Список використаних джерел

1. Бондарева О. Новітня українська драма: динамічні тенденції розвитку на тлі рецептивної кризи / О. Бондарева // Питання літературознавства. – 2008. – Вип. 75. – С. 271–279.
2. Галич О.А. Теорія літератури: підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв. – Вид. 4-те, стер. – К.: Либідь, 2008. – 488 с.
3. Максимчук Н. У всьому винен гороскоп [Електронний ресурс] / Н. Максимчук // Драматург. – Режим доступу: <http://dramaturg.org.ua> (дата звернення 28.09.2018).
4. Мардань О. Ніч Святого Валентина [Електронний ресурс] / О. Мардань // Драматург. – Режим доступу: <http://dramaturg.org.ua> (дата звернення 28.09.2018).
5. Мардань О. Аншлаг [Електронний ресурс] / О. Мардань // Драматург. – Режим доступу: <http://dramaturg.org.ua> (дата звернення 28.09.2018).
6. Наумов А. Допит з легкою пристрасстю [Електронний ресурс] / А. Наумов // Драматург. – Режим доступу: <http://dramaturg.org.ua> (дата звернення 28.09.2018).
7. Наумов А. Ліки від Майї [Електронний ресурс] / А. Наумов // Українська драматургія. – Режим доступу: http://ukrdrama.at.ua/load/anatolij_naumov_liki_vid_majji/3-1-0-45 (дата звернення 28.09.2018).
8. Наумов А. Надто ранений звір [Електронний ресурс] / А. Наумов // Українська драматургія. – Режим доступу: http://ukrdrama.at.ua/load/anatolij_naumov_nadto_ranenij_zvir/4-1-0-36 (дата звернення 28.09.2018).
9. Наумов А. Пацієнтка найкращого хірурга [Електронний ресурс] / А. Наумов // Українська драматургія. – Режим доступу: http://ukrdrama.at.ua/load/anatolij_naumov_racientka_najkrashhogo_khirurga/5-1-0-41 (дата звернення 28.09.2018).
10. Наумов А. Позаштатний син [Електронний ресурс] / А. Наумов // Українська драматургія. – Режим доступу: http://ukrdrama.at.ua/load/anatolij_naumov_pozashtatnij_sin/3-1-0-43 (дата звернення 28.09.2018).
11. Погребінська О. Осінні квіти [Електронний ресурс] / О. Погребінська // Центр Леся Курбаса. – Режим доступу: http://kurbasa.org.ua/avanscena/dijovi/pogrebinska_osinni.html (дата звернення 28.09.2018).
12. Щирба О. Танго втрюх [Електронний ресурс] / О. Щирба, В. Сердюк // Драматург. – Режим доступу: <http://dramaturg.org.ua> (дата звернення 28.09.2018).
13. Білоус П.В. Теорія літератури: навч. посіб. / П.В. Білоус. – К.: Академвидав, 2013. – 325 с.
14. Ніколова О.О. Теорія літератури: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.О. Ніколова, К.М. Василина. – Запоріжжя: Запоріз. нац. ун-т, 2012. – 229 с.
15. Веселовська Н.В. Тяжіння до психологічної смерті як наслідку постколоніальної травми (на матеріалі п'єси Олександри Погребінської «Осінні квіти») / Н.В. Веселовська // Studia metodologica. – 2014. – Вип. 39. – С. 219–223.
16. Волькенштейн В.М. Драматургія / В.М. Волькенштейн. – М.: Советский писатель, 1960. – 340 с.
17. Тулянцева А. Драма трьох сердець [Електронний ресурс] / А. Тулянцева // Експеримент: Міжнародний культурний портал. – Режим доступу: http://mdeksperiment.org/etv_page.php?page_id=4157&album_id=20&category=STATJI (дата звернення 28.09.2018).
18. Погребінська О. Осінні квіти: комічна драма на три дії / О. Погребінська // Дніпро. – 2009. – № 9. – С. 109–137.

MELODRAMATIC MEANS AND METHODS IN MODERN UKRAINIAN DRAMATURGS' PLAY

Nataliya L. Yuhan, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine). E-mail: ugannl2@gmail.com

DOI: 10.32342/2523-4463-2018-2-16-23

Key words: *modern Ukrainian drama, melodrama, comedy, tragicomedy, farce.*

The article analyzes the melodramatic means and techniques used in the plays of Ukrainian playwrights of the 10–20s. of the 21st century.

“Comedy-melodrama” is a play by A. Naumov “Patient of the Best Surgeon”. She has a typical melodrama “happy end”. Other features of the melodrama genre are present in the work: simple intrigue, exaggerated emotionality in the actions and statements of characters, the opposition of positive and negative heroes, all actions are passed through the prism of feelings, passions. Secondary characters of this play do not deepen the main conflict. The characters are one-sided and shallow. Comedy-melodrama of A. Naumov is deprived of psychological detail.

Melodrama can also be considered a play by contemporary Ukrainian playwrights O. Shirby and V. Serdyuk “Tango the Three”. The plot of this work is melodramatic, and the kind of pathos is the pathos of sentimentalism. Not all actions of the main characters are sufficiently motivated and deeply psychologically grounded. As in the classical melodrama, in the most sensual episodes the music is played (tango, blues), the main characters dance, on the dance floor there are important events for the development of the event, with it the climax and the final of tragicomedies.

Melodramatic development of love conflict is characteristic of comedians N. Maksymchuk “Horoscope is blamed for all”, A. Naumov “Freelance son” and “Interview with easy passion”. “Love triangles” are the basis of some tragicomedies of contemporary Ukrainian playwrights (O. Mardan “Night of St. Valentine”, “Anchleg”, A. Naumov “Overly wounded beast” and “Medicines from Maya”). Despite the fact that in all these works there is no happy finale, characteristic for the genre of melodrama, the authors use melodramatic means and techniques to create plays.

Melodramatic plot in the work of O. Pogrebinskaya “Autumn Flowers” develops in a farcical culmination and a solution. In the course of the play, one-line and shallow characters become psychologically ambiguous. Their actions are becoming more and more internally motivated. Heroes are the bearers of accentuated characters, because they contain the secrets of birth and life, their fate and the inner world are broken by social cataclysms of the 90s, heroes can not find themselves in modern society.

Melodramas that stand the genre canon, are rare today. In modern drama, mutual enrichment and interplay of melodrama and comedy, tragicomedy, farce. Since modern comedy is actively absorbing such signs of farce as improbable paradoxical situations, numerous exaggerations, physical humor, deliberate use of absurdity and very stylized productions, this indicates that, on the one hand, the melodrama “dissolves” in its related genres – comedy and farce, on the other hand, trying to preserve itself by modifying the genre structure.

References

1. Bondareva, O. *Novitnia ukrains'ka drama: dynamichni tendentsii rozvytku na tli retseptivnoi kryzy* [Newest Ukrainian Drama: Dynamic Development Trends Against the Receptive Crisis]. *Pytannya literaturoznavstva* [Questions of Literary criticism], 2008, issue 75, pp. 271-279.
2. Halych, O., Nazareth, V., Vasiliev, E. *Teoriia literatury* [Theory of literature]. Kyiv, Lybid Publ., 2008, 488 p.
3. Maksymchuk, N. *U vs'omu vynen horoskop* [Horoscope is Blamed for All]. Available at: <http://dramaturg.org.ua> (Accessed 29 September 2018).
4. Mardan', O. *Nich Sviatoho Valentyna* [Night of St. Valentine]. Available at: <http://dramaturg.org.ua> (Accessed 29 September 2018).
5. Mardan', O. *Anshlah* [Anchleg] Available at: <http://dramaturg.org.ua> (Accessed 29 September 2018).
6. Naumov, A. *Dopyt z lehkoju prystrastiu* [Interview with Easy Passion]. Available at: <http://dramaturg.org.ua> (Accessed 29 September 2018).
7. Naumov, A. *Liky vid Maji* [Medicine from Maya]. Available at: http://ukrdrama.at.ua/load/anatolij_naumov_liki_vid_maji/3-1-0-45 (Accessed 29 September 2018).
8. Naumov, A. *Nadto ranenij zvir* [Overly Wounded Beast]. Available at: http://ukrdrama.at.ua/load/anatolij_naumov_nadto_ranenij_zvir/4-1-0-36 (Accessed 29 September 2018).
9. Naumov, A. *Patsiientka najkraschoho khirurha* [The Patient of the Best Surgeon]. Available at: http://ukrdrama.at.ua/load/anatolij_naumov_pacientka_najkrashhogo_khirurga/5-1-0-41 (Accessed 29 September 2018).

10. Naumov, A. *Pozashtatnyj syn* [Freelance Son]. Available at: http://ukrdrama.at.ua/load/anatolij_naumov_pozashtatnij_sin/3-1-0-43 (Accessed 29 September 2018).
11. Pohrebins'ka, O. *Osinni kvity* [Autumn Flowers]. Available at: http://kurbas.org.ua/avanscena/dijovi/pogrebinska_osinni.html (Accessed 29 September 2018).
12. Schyrba, O., Serdiuk, V. *Tanho vtr'okh* [Tango the Three]. Available at: <http://dramaturg.org.ua> (Accessed 29 September 2018).
13. Bilous, P.V. *Teoriia literatury* [Theory of Literature]. Kyiv, Academic Edition Publ., 2013, 325 p.
14. Nikolova, O.O., Vasilina, K.M. *Teoriia literatury* [Theory of literature]. Zaporozhye, ZNU Publ., 2012, 229 p.
15. Veselovskaya, N.V. *Tiazhinnia do psykhologichnoi smerti iak naslidku postkolonial'noi travmy (na materialy p'iesy Oleksandry Pohrebins'koi «Osinni kvity»)* [Exposure to psychological death as a consequence of postcolonial trauma (based on the play by Alexandra Pogrebinskaya «Autumn Flowers»)]. *Studia metodologica* [Methodology Studia], 2014, issue 39, pp. 219-223.
16. Vol'kenshtein, V.M. (1960). *Dramaturgija* [Dramaturgy]. Moscow, Soviet writer Publ., 340 p.
17. Tuljancev, A. *Drama trjoh serdec* [Drama of Three Hearts]. Available at: http://mdeksperiment.org/etv_page.php?page_id=4157&album_id=20&category=STATJI. (Accessed 29 September 2018).
18. Pogrebinskaya, O. *Osinni kvity: komichna drama na try dii* [Autumn Flowers: Comic Drama for Three Actions]. *Dnepr* [Dnepr], 2009, no. 9, pp. 109-137.

Одержано 5.10.2018.